

KẾT NỐI NHÂN LỰC TỪ THUNG LŨNG SILICON NHẪM TĂNG CƯỜNG NHÂN LỰC KHOA HỌC VÀ CÔNG NGHỆ CHẤT LƯỢNG CAO CHO KHỞI NGHIỆP DỰA TRÊN ĐỔI MỚI SÁNG TẠO

Nguyễn Thị Ngọc Dung¹

Trung tâm Đổi mới sáng tạo Quốc gia, Bộ Kế hoạch và Đầu tư

Tóm tắt:

Chính phủ Việt Nam đã ban hành các chính sách nhằm thu hút nguồn nhân tài người Việt từ khắp nơi trên thế giới về nước tiến hành nghiên cứu khoa học, phát triển công nghệ và đổi mới sáng tạo. Thung lũng Silicon là một địa danh nổi tiếng thế giới về đổi mới công nghệ và khởi nghiệp dựa trên đổi mới sáng tạo, nơi đây đã thu hút nhiều nhân tài khắp toàn cầu đến đó làm việc và khởi nghiệp, tạo nên một hệ sinh thái hoàn hảo để ươm mầm những tài năng công nghệ, trong đó có cộng đồng người Việt đã thành công và tích lũy được đầy đủ các nguồn lực. Trong những năm gần đây, cộng đồng người Việt hoạt động trong lĩnh vực nghiên cứu khoa học, phát triển công nghệ và đổi mới sáng tạo lại có xu hướng dịch chuyển về Việt Nam để khởi nghiệp. Văn hóa của Thung lũng Silicon đã ảnh hưởng gì đến họ và giúp họ thành công? Bài viết này cung cấp những thông tin trả lời cho câu hỏi: (i) Yếu tố gì đã tạo ra sự dịch chuyển này? (ii) Tại sao họ lại về Việt Nam để khởi nghiệp? (iii) Chính phủ cần tiếp tục làm gì để giữ chân và thúc đẩy những người có đam mê khoa học, sáng tạo công nghệ dịch chuyển từ lĩnh vực nghiên cứu sáng tạo trở thành doanh nhân công nghệ trong tương lai, tạo ra các công ty công nghệ thúc đẩy tăng trưởng kinh tế trong nước và có tầm ảnh hưởng quốc tế?

Từ khóa: Thung lũng Silicon; Nhân lực; Đổi mới sáng tạo; Khởi nghiệp; Văn hóa khởi nghiệp; Di động xã hội.

Mã số: 21050701

CONNECTING VIETNAM'S SILICONE VALLEY TO ENHANCE HIGH QUALITY SCIENCE AND TECHNOLOGY HUMAN RESOURCES FOR INNOVATION-BASED ENTREPRENEURS

Abstract:

The government has issued policies to attract Vietnamese talents from all over the world to return home to conduct scientific research, technology development and innovation. Silicon Valley is a world-renowned destination for technology innovation and innovation based entrepreneurship, where it attracts the most talent from around the globe to work

¹ Liên hệ tác giả: dungngoc71@yahoo.com

and start successful businesses, creating a perfect ecosystem to incubate technology talents, including the Vietnamese community who have succeeded and accumulated full resources. In recent years, the Vietnamese community working in the fields of scientific research, technology development and innovation has tended to move to Vietnam to start a business based on innovation. The culture of Silicon Valley has influenced them and helped them succeed. This article provides answers to the question: (i) What factors have caused this social mobility of talents; (ii) Why do they come back to Vietnam to start a business; and (iii) What should the government continue to do to retain and promote people who are passionate about science and technology to transform their carriers from being researcher to technological entrepreneur, thereby creating future technological entrepreneurs, driving economic growth domestically and have international influence

Keywords: *Silicon Valley; Innovative; Human resource; Entrepreneur; Entrepreneurial culture; Social Mobility.*

1. Mở đầu

Điều gì đã giúp Việt Nam có 2 thành phố được lựa chọn vào top 10 thành phố năng động sáng tạo nhất thế giới². *Đầu tiên* là vai trò của Chính phủ đã ban hành chính sách thúc đẩy đầu tư và thu hút các nguồn lực, đặc biệt là nguồn nhân lực khoa học và công nghệ chất lượng cao. Năm 2013, Bộ Khoa học và Công nghệ đã khởi động Đề án Thương mại hóa các sản phẩm công nghệ theo mô hình Thung lũng Silicon tại Việt Nam. Tiếp theo, Chính phủ đã ban hành Nghị định số 87/2014/NĐ-CP ngày 22/9/2014 quy định về thu hút cá nhân hoạt động KH&CN là người Việt Nam ở nước ngoài và chuyên gia nước ngoài tham gia hoạt động KH&CN tại Việt Nam. Tiếp theo là Đề án 844 "Hỗ trợ hệ sinh thái khởi nghiệp đổi mới sáng tạo quốc gia đến năm 2025" được Thủ tướng phê duyệt ngày 18/5/2016 với mục tiêu nhằm tạo lập môi trường thuận lợi để thúc đẩy, hỗ trợ quá trình hình thành và phát triển loại hình doanh nghiệp có khả năng tăng trưởng nhanh dựa trên khai thác tài sản trí tuệ, công nghệ, mô hình kinh doanh mới. Năm 2018, mạng lưới kết nối trí thức, chuyên gia khoa học, doanh nhân công nghệ đổi mới sáng tạo toàn cầu được thành lập tạo thêm động lực thúc đẩy dòng dịch chuyển nhân lực khoa học và công nghệ chất lượng cao từ Hoa Kỳ về Việt Nam và một năm sau ngày 02/10/2019 Trung tâm Đổi mới sáng tạo Quốc gia được Thủ tướng Chính phủ ký quyết định thành lập, Trung tâm được hưởng các cơ chế, chính sách ưu đãi cao nhất và các thủ tục hành chính thuận lợi nhất theo quy định của pháp luật nhằm thực hiện hỗ trợ,

² JII-city-momentum-index-2017.

phát triển hệ sinh thái khởi nghiệp, đổi mới sáng tạo, góp phần đổi mới mô hình tăng trưởng trên nền tảng phát triển khoa học và công nghệ.

Thung lũng Silicon được chọn là một điểm đến quan trọng của nhiều chính phủ trên thế giới để học hỏi, nghiên cứu và xây dựng mô hình hỗ trợ hệ sinh thái khởi nghiệp cho quốc gia. Chính phủ Việt Nam cũng có mối quan tâm đó, bắt đầu bằng những đoàn chuyên gia cấp chính phủ sang tìm hiểu sự thành công của Thung lũng Silicon từ những năm 2013, để học tập và xây dựng hệ sinh thái để thúc đẩy hoạt động khởi nghiệp và đổi mới sáng tạo cho Việt Nam. Tổ chức Diễn đàn Kinh tế Thế giới (WEF) cũng mở một văn phòng duy nhất bên ngoài Thụy Sĩ để nghiên cứu đổi mới, sáng tạo và sự phát triển các doanh nghiệp khởi nghiệp dựa trên đổi mới sáng tạo tại Thung lũng Silicon.

Thứ hai là Việt Nam mong muốn tìm hiểu và học tập kinh nghiệm của Thung lũng Silicon trong việc ươm tạo công ty công nghệ, xây dựng hệ sinh thái khởi nghiệp, đặc biệt là văn hóa khởi nghiệp, nguồn vốn mạo hiểm, các công nghệ kiến tạo liên quan đến Cách mạng Công nghiệp lần thứ Tư như trí tuệ nhân tạo, máy tính học, robot xử lý phân tích, số liệu lớn,...

Đối với các quốc gia đang phát triển, nguồn nhân lực khoa học, công nghệ và đổi mới sáng tạo (STI) luôn được coi là một trong những yếu tố quan trọng cốt lõi của hệ thống quốc gia về đổi mới sáng tạo (National Innovation System). Vì vậy, chính sách khoa học, công nghệ và đổi mới sáng tạo quốc gia thường bao gồm các chính sách phát triển nhân lực STI, thu hút các dòng chảy của nhân lực STI giữa các lĩnh vực chuyên môn (discipline mobility); định hướng dòng chảy nhân lực STI giữa các lĩnh vực chuyên môn; thu hút nhân lực STI giữa các khu vực, quốc gia, địa phương; đào tạo nhân lực STI.

Bài viết cung cấp một số thông tin về cộng đồng người Việt khởi nghiệp dựa trên đổi mới sáng tạo đã thành công tại Thung lũng Silicon, hệ sinh thái khởi nghiệp dựa trên đổi mới sáng tạo nơi họ sinh sống và làm việc đã ươm mầm khởi nghiệp, đồng thời, phân tích chính sách khoa học, công nghệ và đổi mới sáng tạo nhằm thúc đẩy hoạt động nghiên cứu và sáng tạo công nghệ của đội ngũ chuyên gia từ Thung lũng Silicon về Việt Nam làm việc, nhằm xây dựng và hoàn thiện hệ sinh thái khởi nghiệp dựa trên đổi mới sáng tạo ở Việt Nam.

2. Vai trò của Thung lũng Silicon trong việc thu hút và khơi tạo nguồn nhân lực sáng tạo khởi nghiệp

2.1. Thung lũng Silicon - Khu vực năng động nhất khu bờ Tây Hoa Kỳ

Thung lũng Silicon thuộc tiểu bang California, một trong bốn tiểu bang có cộng đồng người Việt sinh sống nhiều nhất tại nước Mỹ. California năm 2019 đã vượt qua Pháp trở thành nền kinh tế xếp thứ 5 toàn cầu. Nơi đây có 5 tỉ phú công nghệ trong 10 tỉ phú giàu nhất của nước Mỹ, đó là: Mark Zuckerberg với tài sản ròng: 85 tỷ USD; Larry Ellison, nhà sáng lập Oracle - tài sản ròng: 72 tỷ USD; Elon Musk nhà sáng lập Tesla - tài sản ròng: 68 tỷ USD; Những người đồng sáng lập Google Larry Page - tài sản ròng: 67,5 tỷ USD; Sergey Brin - tài sản ròng: 65,7 tỷ USD. Thung lũng Silicon là đại bản doanh của các hãng công nghệ nổi tiếng toàn cầu, với mật độ dày đặc được thể hiện rõ nét qua bản đồ dưới đây

Nguồn: 2019 Thung lũng Silicon Index

Hình 1. Bản đồ Dân số và một số thông tin chính về thung lũng Silicon, California, Hoa Kỳ

Nơi đây là tâm điểm giải ngân của các quỹ đầu tư mạo hiểm Vịnh San Francisco (Bay Area) và Thung lũng Silicon chiếm 47% tổng số Vốn đầu tư mạo hiểm (Venture Capital- VC) của toàn nước Mỹ. Các công ty do nữ thành lập có hoạt động kỷ lục trên cả cơ sở vốn và số lượng, và thị phần của họ trong giao dịch VC đã tăng lên mức cao nhất mọi thời đại (đến năm 2019). Vốn đầu tư mạo hiểm đạt 50 tỷ USD vào năm 2018 (19 tỷ USD cho Thung lũng Silicon và 31 tỷ USD cho San Francisco)³, một mức cao hơn bất kỳ nơi nào khác đã được ghi nhận (bao gồm cả năm 2020).

³ San Francisco là một thành phố tài chính nằm trong khu địa giới hành chính của Thung lũng Silicon, ở phía Bắc của Thung lũng Silicon, thành phố là thủ phủ của các Quỹ đầu tư mạo hiểm và thị trường chứng khoán SP500, quê hương của một trong 4 ngân hàng lớn nhất Hoa Kỳ là Wellfago (theo tác giả). Các thành phố quanh vịnh San Francisco được gọi là Bay area (khu vực Vùng vịnh)

Năm 2017, Thung lũng Silicon đã tạo ra gần 20.000 bằng sáng chế, tăng so với năm trước và tỷ lệ bằng sáng chế đã tăng đáng kể (từ 37% lên 47% so với toàn nước Mỹ) trong 20 năm qua, hơn một nửa (54%) bằng sáng chế ở California đã được đăng ký tại Thung lũng Silicon, và chiếm 13% trên toàn nước Mỹ. Trong 28 đợt IPO vào năm 2018 của Vịnh San Francisco (Bay Area) đã tạo ra tổng cộng 5,9 tỷ USD, gần gấp 4 lần số tiền huy động được trong năm 2017 qua 13 đợt IPO, 13 trong số các công ty mới đại chúng đã được định giá hơn 1 tỷ USD vào cuối năm 2018 và 28 công ty có lợi nhuận sau IPO trung bình là 37% (so với mức âm 2% đối với tất cả các đợt IPO của Hoa Kỳ). Năm 2018, có 661 thương vụ đầu tư giai đoạn đầu hoặc hạt giống ở Thung lũng Silicon (107 trong số đó dành cho các công ty khởi nghiệp do phụ nữ thành lập). Số lượng IPO ở Thung lũng Silicon năm 2018 nhiều hơn gấp đôi so với năm trước - chủ yếu trong lĩnh vực Chăm sóc sức khỏe (65%) và Công nghệ (25%) - và tổng số tiền huy động được (3,2 tỷ USD) gần gấp bốn lần số tiền huy động được trong năm 2017⁴.

Trong năm 2018, các thương vụ mua bán và sáp nhập công ty M&A (mergers and acquisitions) liên quan đến các công ty ở Thung lũng Silicon hoặc San Francisco trị giá hơn 170 tỷ USD (trong 25% các thương vụ được tiết lộ số tiền). Đã có hàng chục vụ mua lại bổ sung⁵ của các công ty công nghệ lớn nhất của Thung lũng Silicon (bao gồm Apple, Google, Facebook, Microsoft và Adobe). 4 công ty công nghệ lớn nhất của Hoa Kỳ có mặt tại Thung lũng Silicon đó là: Amazon, Facebook, Google và Microsoft.

Các công ty Google, Apple, Facebook, LinkedIn và Amazon đã thuê khoảng 18% tổng số văn phòng và không gian R&D hiện có ở Thung lũng Silicon, tổng diện tích văn phòng thương mại mới là 35 triệu m² đang được xây dựng trên toàn Vùng Vịnh vào Quý 4 năm 2018 (trong đó có 59% là ở Thung lũng Silicon). Trong tổng số đó, 23 triệu m² (93%) dành cho các công ty công nghệ.

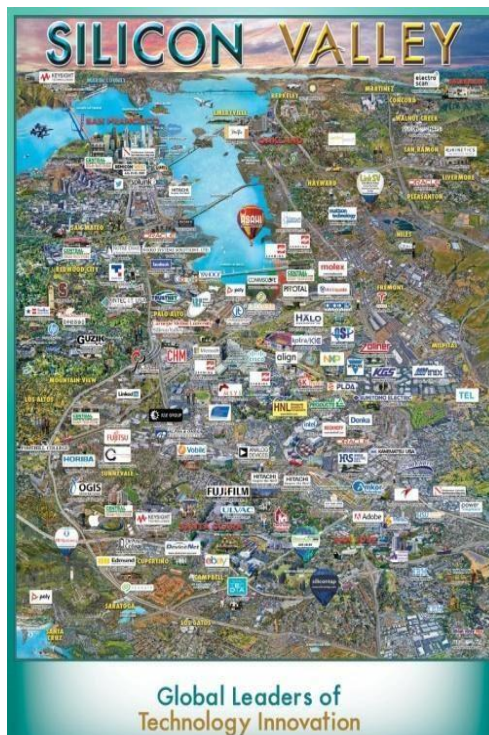
Các hãng công nghệ chính là “nam châm” thu hút các nguồn nhân lực chất lượng cao nhập cư vào Hoa Kỳ: gần 37% những người ở Thung lũng

⁴ Silicon Valley Index 2020

⁵ Mua lại các công ty startup nhỏ, bổ sung các công ty này vào trong các Cty mẹ đã có vì nó có các công nghệ mới bổ sung các chức năng mới cho các công ty lớn sáng tạo ra. Ví dụ như Facebook mua lại công ty WhatsApp là một dịch vụ nhắn tin sử dụng công nghệ OTT (Over-the-top) dùng để giao tiếp bao gồm cả nhắn tin và gọi điện sử dụng truyền tải qua kết nối Internet, nhưng khác với các dịch vụ chat nó sử dụng chính số điện thoại của người dùng để tạo tài khoản (user) và cũng dùng chính những số liên lạc của bạn lưu trong danh bạ để đồng bộ luôn mà không cần qua thao tác add nick (Thêm bạn). Và lấy tính năng này để bổ sung vào tính năng Messages của Facebook.

Silicon ngày nay được sinh ra bên ngoài Hoa Kỳ, trong số này hơn 60% được sinh ra ở châu Á và 20% ở Mexico; 65% cử nhân làm việc trong lĩnh vực KH&CN sinh ra ở một nước khác. Khoảng 50% sinh viên tốt nghiệp đại học làm việc trong tất cả các ngành ở Thung lũng Silicon là người nước ngoài. Thung lũng Silicon đã thu hút 35.558 nhân công mới từ tháng 6 năm 2017 và tháng 6 năm 2018, năm thứ hai liên tiếp, tỷ lệ tăng trưởng (2,2%) và tháng 6 năm 2018. Trong năm thứ hai liên tiếp, tỷ lệ tăng trưởng (2,2%). Qua số liệu trên chúng ta có thể thấy được thu hút nhân lực và năng lực tạo vị trí việc làm của các công ty khởi nghiệp công nghệ tại thung lũng Silicon.

Trong số những người làm nghề kỹ thuật ở Thung lũng Silicon, 26% đến từ Ấn Độ và 14% đến từ Trung Quốc. Phụ nữ chiếm khoảng một phần tư tổng số nhân lực kỹ thuật ở Thung lũng Silicon và 18% tại các công ty công nghệ lớn nhất trong khu vực và một tỷ lệ nhỏ tương tự ở các vị trí lãnh đạo (19%)⁶.

Nguồn: <https://siliconmaps.com/product/silicon-valley>

Hình 2. Các hãng công nghệ lớn tại khu vực Vùng Vịnh San Francisco và Thung lũng Silicon

⁶ Silicon Valley Index 2018

Hệ thống các đại học danh tiếng: Một số trường đại học của California luôn trong Top 10 các trường đại học trên thế giới, đặc biệt những trường này đều nằm tại khu vực Vịnh San Francisco (Bay Area) và Thung lũng Silicon. Ba trường đại học đáng chú ý nhất là Đại học Stanford, Đại học California, Berkeley, và Đại học California, San Francisco đều được coi là những trường đại học danh giá nhất thế giới. Các trường đại học có nhiều giải Nobel là Đại học California Berkeley có 60 giải Nobel, Đại học Stanford có 58 giải Nobel. Cơ sở giáo dục đại học đầu tiên ở Vịnh San Francisco là Đại học Santa Clara, được thành lập bởi các tu sĩ Dòng Tên vào năm 1851, Đại học San Francisco năm 1855. Đại học San Jose được thành lập năm 1857 và là trường cao đẳng công lập lâu đời nhất ở Bờ Tây Hoa Kỳ. Hệ thống các đại học này cũng là nơi sản sinh ra các tỉ phú công nghệ giàu nhất thế giới và Hoa Kỳ.

2.2. Cộng đồng người Việt Nam tại Mỹ và khu vực Thung lũng Silicon

Năm 2018, Cục Điều tra Dân số Hoa Kỳ ước tính tổng dân số người Mỹ gốc Việt là 2.162.610 người - đứng thứ 4 trong số các nhóm dân cư châu Á tại Hoa Kỳ. Từ năm 2000 đến năm 2010, dân số gốc Việt đã tăng 425.921 người trên tổng số là 1.548.449 người, mức tăng tương đương 37,9%, so với mức tăng tổng dân số châu Á là 43,2% và Hoa Kỳ là 9,7%.

Những thành phố của Hoa Kỳ có số lượng trên 10 triệu người Việt sống chủ yếu tập trung ở Thung lũng Silicon, khu vực vùng Vịnh, Bang California. Riêng Bang California đã có 336.134 người, trong đó có 132.814 người sinh sống và làm việc tại Thung lũng Silicon⁷.

Bảng 1. Tỷ lệ phân bố người Việt trên tổng số dân cư tại các địa điểm chính trong Bang California (năm 2016)

Số TT	Thành phố	Số lượng (người)	Tỉ lệ %
1	San Jose, California	106.992	10,6
2	Garden Grove, California	52.894	30,3
4	San Diego, California	37.606	2,7
5	Westminster, California	36.689	40

⁷ Theo Tác giả, thống kê của Chính phủ Hoa Kỳ tính người Việt Nam đang sinh sống, có thể họ chưa được thành công dân Mỹ, nhưng có thể xanh hoặc đang chờ các loại thẻ để được thành công dân Hoa Kỳ.

Số TT	Thành phố	Số lượng (người)	Tỉ lệ %
6	Santa Ana, California	24.702	7,4
7	Los Angeles, California	21.981	0,6
8	Anaheim, California	17.896	5,2
9	San Francisco, California	14.657	1,7
10	Fountain Valley, California	11.561	20,4
11	Milpitas, California	11.165	15,2

Nguồn: <https://www.census.gov/prod/www/population.html>

2.3. Giới thiệu một số gương mặt người Mỹ gốc Việt Nam tiêu biểu khởi nghiệp thành công tại Thung lũng Silicon

Trung Dung đến Hoa Kỳ năm 1985, ông rời Việt Nam khi 17 tuổi. Năm 1992, ông hoàn tất chương trình Tiến sĩ tại Đại học Boston (Hoa Kỳ). Năm 1995, ông là nhà sáng lập kiêm Tổng Giám đốc Công ty công nghệ OnDisplay (có trụ sở tại thung lũng Silicon) và đã đưa OnDisplay trở thành công ty phần mềm lọt vào Top 10 doanh nghiệp bán cổ phiếu lần đầu thành công nhất ở Hoa Kỳ năm 1999. Năm 2000, OnDisplay được Vignette Corporation mua lại với giá 1,7 tỷ USD.

Trần Quý Thịnh sinh năm 1953, là Chủ tịch và Tổng Giám đốc điều hành của Sigma Designs - một công ty mà ông đồng sáng lập vào năm 1982 có trụ sở tại thung lũng Silicon và được niêm yết trên thị trường chứng khoán NASDAQ New York từ năm 1986. Dưới sự lãnh đạo của ông Trần Quý Thịnh, Sigma Designs đã phát triển từ một công ty nhỏ thành một công ty đa quốc gia với hơn 700 nhân viên và danh mục sản phẩm đa dạng.

Nguyễn Cao Hùng sinh năm 1963, thành lập Blue7 Communications vào mùa thu năm 2001. Hãng Blue7 với sự lãnh đạo của ông Nguyễn Cao Hùng, là một trong những hãng đầu tiên trên thế giới đã chế tạo ra semiconductor chip (IC) cho kỹ thuật siêu cao rộng tần vô tuyến điện dùng kỹ thuật mới mẻ và hiện đại gọi là CMOS. Hãng Blue7 sản xuất ra những con chip điện tử và bán ra thị trường cho những hãng lớn ở Hoa Kỳ, Nhật Bản, Hàn Quốc, Trung Quốc và Đài Loan. Sau những năm hoạt động thành công trong lĩnh vực thiết kế điện toán, hãng Blue7 Communications đã

được một hãng lớn của Hoa Kỳ (Sigma Designs) mua vào đầu năm 2006 trị giá 14 triệu USD.

Christopher Cường Nguyễn, sinh năm 1969 sáng lập và điều hành công ty Arimo, công ty gọi vốn lần đầu 13 triệu USD năm 2015 và được bán lại cho Panasonic Company của Nhật Bản với trị giá gần 200 triệu USD vào năm 2017. Ông Cường đã từng đồng sáng lập 5 công ty tại Thung lũng Silicon, trong đó có 1 công ty đã được bán. Hiện ông Cường đã về Việt Nam và trở thành nhà đầu tư vào công ty Bivimo (Ví điện tử) và hỗ trợ các công ty khởi nghiệp.

Trần Quốc Bình sinh năm 1975, sáng lập công ty Klout năm 2008. Năm 2016, công ty này đã được Lithium Technologies mua lại với giá trị thương vụ lên đến 200 triệu USD. Sau khi bán công ty, ông Bình gia nhập 500 Startup, thành lập Quỹ Đầu tư và về Việt Nam đầu tư vào các công ty khởi nghiệp tại Việt Nam.

Nick Nguyễn tới Hoa Kỳ năm 10 tuổi vào năm 1980. Ông từng sáng lập nhiều công ty và làm Phó Chủ tịch kiêm Giám đốc công nghệ Công ty Mozilla - là Công ty có platform tìm kiếm được Yahoo mua lại với giá 375 triệu USD vào năm 2014. Trước đó, ông đồng sáng lập Công ty Tasty Labs - Công ty đã huy động được 3 triệu USD trong khoản tài trợ Series A từ Union Square Ventures, Andreessen Horowitz và các nhà đầu tư thiên thần giàu tên khác, được Walmart Labs mua lại vào tháng 3 năm 2013 nhưng không công bố giá trị.

Brian Nguyễn - là nhà sáng lập Celery. Trước đó, ông Brian điều hành một công ty khởi nghiệp trò chơi xã hội, phát triển chiến lược truyền thông kỹ thuật số cho 20th Century Fox. Ông tốt nghiệp 2 chuyên ngành Toán học và Khoa học Tính toán, và ngành Kinh tế tại Đại học Stanford. Brian Nguyễn đồng sáng lập Celere (2012-2015) và được Công ty Indiegogo mua lại vào tháng 5 năm 2016 với giá trị không được tiết lộ.

Phú Hoàng, hiện là nhà đầu tư và tư vấn công nghệ. Ông thành lập Buysight vào năm 2008 và trước đây được gọi là Permuto đã huy động được tổng cộng 16 triệu USD tài trợ từ các nhà đầu tư, bao gồm Onset Ventures, Rembrandt Venture Partners, và được AOL Advertising.com group mua lại vào năm 2012.

Lucy Keoni - một trong những chuyên gia trẻ nhất được xưng tên trong danh sách “Top 40 người dưới 40 tuổi” của Tạp chí Kinh doanh Thung lũng

Silicon, kinh nghiệm kinh doanh toàn diện của Lucy đã đạt đến đỉnh cao trong những nỗ lực tập trung vào các sáng kiến, sản phẩm và dịch vụ cho khách hàng. Bà là người đồng sáng lập StartUpRising và Vietnam Women in Tech, đồng tổ chức VietTech Summit, hiện là Giám đốc Khách hàng tại Teamable. Lucy đang được Quỹ ThinkZone venture mời làm Giám đốc Dự án ThinkZone Accerelator.

3. Nguồn nhân lực khoa học và công nghệ chất lượng cao cho khởi nghiệp dựa trên đổi mới sáng tạo của Việt Nam từ Thung lũng Silicon

Hiện tượng dòng chảy nhân lực khoa học và công nghệ chất lượng cao từ Thung lũng Silicon về Việt Nam tham gia khởi nghiệp đổi mới sáng tạo tiếp tục diễn ra trong năm 2020, mặc dù hiện nay, nhiều chính sách về thu hút đầu tư mạo hiểm chưa được thông qua. Hiện tượng dòng chảy nhân lực được các nhà chuyên môn gọi là Di động xã hội (social mobility). Trong các nghiên cứu về hiện tượng di động xã hội của cộng đồng khoa học có nhắc đến di động kèm di cư và di động không kèm di cư. Khi di động xã hội kèm di cư, lúc đó, người ta gọi là “chảy máu chất xám” và chảy máu chất xám thường từ chỗ “thấp” hơn đến chỗ “cao” hơn. Cao hơn có thể được hiểu là nơi có điều kiện làm việc tốt hơn, mức sống và thu nhập cao hơn (*Đào Thanh Trường, 2008*). Trong lịch sử đã có những cuộc chảy máu chất xám quốc gia lớn sau những biến động chính trị như: biến cố Thiên An Môn (1989) ở Trung Quốc, biến cố Liên Xô tan rã, biến cố Chiến tranh thế giới thứ II. Sau những biến cố này, các nhà khoa học đã di dân sang một số quốc gia có nền khoa học phát triển hơn như Hoa Kỳ, Canada,...

Một dòng chảy nhân lực chất lượng cao là giới kỹ sư công nghệ người Việt tại Hoa Kỳ về nước làm việc, một phần do các chính sách thu hút nhân lực của Nhà nước, thông qua các chính sách đã nêu ở phần trên, ngoài ra còn phải kể đến do hệ sinh thái cho hoạt động khởi nghiệp đổi mới sáng tạo trong nước đang dần hoàn thiện. Các không gian làm việc và khởi nghiệp tại các thành phố lớn như Hà Nội, Tp. HCM không khác gì với các không gian làm việc tại Thung lũng Silicon⁸.

Sự khác biệt trong dòng di động xã hội nhân lực từ Hoa Kỳ nói chung và Thung lũng Silicon nói riêng tham gia vào hoạt động khởi nghiệp đổi mới sáng tạo ở Việt Nam trong những năm vừa qua là một hiện tượng di động xã hội độc đáo, khác với các lý thuyết và các nghiên cứu trước đây về di

⁸ Jll-city-momentum-index-2017

động xã hội trong lĩnh vực khoa học - di động ngược (di động từ nơi có điều kiện sống và làm việc tốt hơn đến nơi thấp hơn). Đa số những người đang làm nghiên cứu khoa học, kỹ sư công nghệ trong các tập đoàn công nghệ lớn tại Hoa Kỳ, hoặc trong các đại học lớn tại Hoa Kỳ lại dịch chuyển sang thành doanh nhân công nghệ - Một loại hình doanh nhân mới xuất hiện ở Việt Nam, nhưng ở Hoa Kỳ tầng lớp doanh nhân này đã khá phổ biến và đóng vai trò quan trọng trong các quyết sách của Chính phủ. Hiện tượng di động xã hội này - "di động xã hội ngang giữa ngành và lĩnh vực" (Đào Thanh Trường, 2008) đã chuyển đổi những kỹ sư công nghệ từ người làm thuê sang giới chủ, từ nhà nghiên cứu sang doanh nhân. Sự dịch chuyển này chưa hề xuất hiện trong lịch sử phát triển khoa học và công nghệ của Việt Nam. Dòng di động xã hội nhân lực từ Hoa Kỳ về Việt Nam là một hiện tượng di động xã hội kèm di cư mang theo một nguồn vốn ngoại tệ, không như những di động xã hội theo chiều ngang, hay chiều dọc mà đây là di động xã hội từ nơi cao về nơi thấp, thấp cả về trình độ khoa học, thu nhập và hệ sinh thái để phát triển khởi nghiệp đổi mới sáng tạo.

Qua nghiên cứu nhóm doanh nhân khởi nghiệp tại Thung lũng Silicon, có một yếu tố đặc trưng trong sáng tạo khởi nghiệp, đó là lớp doanh nhân đã trải qua thành công và thất bại trong các công ty khởi nghiệp luôn sẵn sàng khởi nghiệp lại và chia sẻ kinh nghiệm của mình cho thế hệ tiếp theo hoặc các đồng nghiệp. Những doanh nhân có công ty được mua/bán hoặc sáp nhập thường quay lại khởi nghiệp hoặc đầu tư tài chính vào các công ty khởi nghiệp khác, hoặc trở thành nhà tư vấn (mentor) cho cộng đồng khởi nghiệp. Họ thành lập các quỹ đầu tư mạo hiểm, gọi vốn bên ngoài để đầu tư (2019 Silicon Valey Index). Việc này cho thấy, kinh nghiệm của cá nhân không chỉ được phổ biến trong công ty của chính họ mà còn được lan tỏa ra cộng đồng, và đó cũng là lý do giúp hệ sinh thái khởi nghiệp và các công ty khởi nghiệp ở Thung lũng Silicon có tốc độ tăng trưởng cao và nhanh trong một thời gian ngắn. Trong số 10 doanh nhân Mỹ gốc Việt được khảo sát phần trên thì 2 trong số đó đã thành lập các quỹ đầu tư mạo hiểm để đầu tư lại vào các startup ở Thung lũng Silicon và Việt Nam, đó là 500 Startup Venture của Bình Trần và Alabaster Venture của Sonny Vũ.

Một nguồn nhân lực tham gia hệ sinh thái khởi nghiệp và đổi mới sáng tạo tại Việt Nam từ Hoa Kỳ đó là các cựu sinh viên đã từng nhận học bổng từ Quỹ Giáo dục Việt Nam (Vietnam Education Foundation - VEF). Quỹ này

có khoảng 700 du học sinh⁹ và có khoảng 600 sinh viên đã tốt nghiệp chương trình đào tạo Tiến sĩ, Thạc sĩ các ngành công nghệ tại Hoa Kỳ. Qua khảo sát tại Hội nghị thường niên của VEF, có khoảng 10% số cựu sinh viên này tham gia vào các công ty startup và sáng lập các công ty startup. Trong Diễn đàn Kết nối Việt Nam và Thung lũng Silicon trong khuôn khổ Techfest 2020 vừa qua, hơn 10% các doanh nghiệp khởi nghiệp dựa trên ĐMST trong hệ sinh thái hiện nay đã từng du học sinh tại Hoa Kỳ. Và dưới đây là những gương mặt tiêu biểu minh họa cho những nhận định trên.

Hùng Trần với Got It. là một trong những du học sinh của VEF năm 2008. Sau khi tốt nghiệp Tiến sĩ ngành khoa học máy tính (Computer science), Hùng khởi nghiệp khi còn trên ghế Đại học Iowa. Năm 2013, Hùng chuyển về Thung lũng Silicon và hiện đang điều hành Got It, công ty startup đã gọi vốn thành công serie B trị giá 22,5 triệu USD. Năm 2016, Hùng mở chi nhánh Got It tại Hà Nội, hiện tại đã có hơn 80 kỹ sư người Việt làm việc tại đây, 30 kỹ sư người Mỹ ở Thung lũng Silicon thường xuyên di chuyển đến Chi nhánh tại Hà Nội để đào tạo cho nhóm kỹ sư Việt Nam. Theo ông Hùng, “Got It! Việt Nam đã hình thành được một quy trình đào tạo chuẩn cho nhân lực kỹ sư mới được tuyển dụng vào, chỉ sau 6-9 tháng là đáp ứng công việc theo chuẩn hóa toàn cầu, không ngang bằng với kỹ sư tại thung lũng Silicon thì cũng bằng được 70-80%”. Văn phòng Got It! tại số 249A Thụy Khuê, Quận Tây Hồ, Hà Nội có không gian làm việc và văn hóa ứng xử không khác so với trụ sở Công ty ở Thung lũng Silicon. Các kỹ sư người Việt hàng năm cũng có các khóa tập huấn tại Thung lũng Silicon. Ngoài điều hành Công ty, Hùng Trần còn sáng lập Steam for Vietnam hướng tới ứng dụng công nghệ AI trong việc đào tạo học sinh Việt Nam học lập trình, viết phần mềm (coding) và thiết kế robot. Hùng Trần là một trong bảy thành viên và là người trẻ tuổi nhất của Ban cố vấn về giáo dục của Thủ tướng Nguyễn Xuân Phúc.

Một gia đình “di dân ngược dòng” - Sonny Vũ và Trang Lê, đây là cặp vợ chồng nổi tiếng trong giới khởi nghiệp Việt Nam. Ông Sonny Vũ là người sáng lập Misfit Wearables (2011)¹⁰ - một startup ở Thung lũng Silicon chuyên về các thiết bị theo dõi sức khỏe và đo vận động của cơ thể. Cuối năm 2015, Công ty này được bán lại cho Tập đoàn đồng hồ Fossil của Hoa Kỳ với giá 260 triệu USD. Chi nhánh tại Việt Nam của Misfit Wearables đi

⁹ Quỹ này đã dừng hoạt động năm 2019 (tác giả).

¹⁰ <https://www.linkedin.com/company/misfit-wearables/about/>. Ngày truy cập 20/12/2020.

vào hoạt động từ tháng 4 năm 2012 và thu hút được 50 nhân sự chất lượng cao, hầu hết là người Việt Nam. Tính đến cuối năm 2015, có khoảng một nửa trong tổng số 265 nhân viên của Misfit làm việc tại Việt Nam. Chọn đặt công ty chuyên nghiên cứu và triển khai (R&D) tại Việt Nam là một quyết định “khác người” của Sonny Vũ. Trong khi các công ty công nghệ đều mong muốn đổ về Thung lũng Silicon - địa chỉ vàng cho các hoạt động nghiên cứu, tìm nhân tài, phát triển sản phẩm, còn những nước đang phát triển như Việt Nam thường chỉ được chọn làm nơi gia công các phần đơn giản, để tiết kiệm chi phí, Sonny Vũ đã "đi ngược chiều". Ở Misfit Wearables, những công việc chuyên sâu, nghiên cứu những thuật toán cảm ứng cao cấp cũng như thiết kế phần mềm cho sản phẩm đều được giao cho những người trẻ đam mê, sáng tạo tại Việt Nam. Sonny Vũ giải thích: “Chúng tôi kỳ vọng khi gắn kết các bạn với môi trường khuyến khích sự sáng tạo của Thung lũng Silicon, các bạn sẽ cho ra đời những sản phẩm ấn tượng”.

Sau khi hoàn thành sứ mệnh chuyển giao Misfit, cặp đôi này lại tiếp tục sự nghiệp khởi nghiệp, thành lập công ty startup Arevo có trụ sở tại Thung lũng Silicon (sản xuất sản phẩm bằng phương pháp in 3D với nguyên liệu sợi cacbon) và truyền cảm hứng cho giới kỹ sư Việt Nam. Trong thời kỳ cao điểm của đại dịch covid 19 (2020), Công ty đã gọi vốn thành công 25 triệu USD cho dự án xe đạp in 3D. Hiện Công ty đang đầu tư nhà máy tại Việt Nam tại Khu công nghệ cao Đà Nẵng (2021)¹¹.

Một gia đình khởi nghiệp khác, đó là gia đình Tiến sĩ Tuấn Cao và Duyên Bùi với Genetica - một công ty khởi nghiệp tại Thung lũng Silicon, Công ty đã có chi nhánh tại Việt Nam từ năm 2017 với gần 100 nhân viên gồm 80 kỹ sư và 20 nhân viên văn phòng. Công ty đã gọi vốn mạo hiểm 15 triệu USD và đang mở rộng thị trường châu Á tại Hồng Kông, Thái Lan và Trung Quốc. Genetica sử dụng công nghệ AI trong phân tích Genet của người châu Á.

Vũ Duy Thức nhận bằng tiến sĩ tại Đại học Stanford năm 28 tuổi, là người Việt Nam duy nhất được Thung lũng Silicon Business Journal - Tạp chí kinh doanh có uy tín tại Hoa Kỳ, vinh danh là một trong 40 nhân vật dưới 40 tuổi có thành tích ấn tượng tại Thung lũng Silicon năm 2017. TS. Thức thành lập Kambria - một nền tảng công nghệ ứng dụng AI và Blockchain hỗ

¹¹ <https://vietnambiz.vn/cong-ty-ong-sonny-vu-va-ba-le-diep-kieu-trang-nghien-cuu-dau-tu-du-an-135-trieu-usd-o-da-nang-20210224111337724.htm..> Ngày truy cập 25/12/2020

trợ việc nghiên cứu và hợp tác về đổi mới sáng tạo trong giới công nghệ robot và AI. Vũ Duy Thức có nhiều hoạt động kết nối cộng đồng AI tại Việt Nam và Thung lũng Silicon với vai trò đồng sáng lập Viet AI, mỗi năm đào tạo hàng trăm chuyên gia về AI tại Việt Nam. Quỹ học bổng VietSeeds do TS. Thức là đồng sáng lập đang duy trì hoạt động suốt hơn 7 năm qua. Đến nay, Quỹ đã trao tặng hơn 200 suất học bổng cho sinh viên, học sinh với trị giá 4.000USD/suất. Trước đó TS. Thức đã có 2 công ty được bán lại cho Google là Katango và Weeby Tappy.

Bên cạnh các kỹ sư công nghệ mang theo những công nghệ mới về Việt Nam, Bạch Diệu Linh đã tiên phong tạo ra và tiêu thụ những sản phẩm tiên tiến chăm sóc sức khỏe cho phụ nữ, làm thay đổi văn hóa ứng xử với sản phẩm mới cho cộng đồng những người trẻ, đồng thời tạo ra văn hóa kinh doanh mới. Bạch Diệu Linh - CEO của Lintimate, đã chuyển hóa những sản phẩm quốc tế thành chuẩn mới cho người Việt bằng một niềm đam mê sáng tạo và tinh thần doanh nhân thời đại¹². Bạch Diệu Linh tốt nghiệp chuyên ngành kiến trúc tại Học viện Công nghệ Massatruset (MIT) một đại học danh tiếng hàng đầu tại Hoa Kỳ, sau đó, chuyển về Thung lũng Silicon và lập nghiệp tại đó. Hiện nay, Công ty của Bạch Diệu Linh có doanh số 50 tỉ VNĐ mỗi năm.

Qua làm việc và trao đổi cụ thể với nhóm chuyên gia đã về Việt Nam khởi nghiệp, mọi người đều thống nhất một số yếu tố đã thu hút họ như sau:

- Nguồn nhân lực công nghệ thông tin của Việt Nam chất lượng tương đối tốt và giá nhân công rất cạnh tranh trong khu vực, đặc biệt so với Thung lũng Silicon. Tuy nhiên, nguồn nhân lực này cần được đào tạo lại để phù hợp với việc sáng tạo công nghệ, tạo ra sản phẩm công nghệ chứ không phải gia công phần mềm;
- Nhà nước đã ban hành nhiều chính sách thu hút nguồn lực khởi nghiệp từ bên ngoài vào Việt Nam, những chính sách này đã góp phần hình thành và dần hoàn thiện hệ sinh thái khởi nghiệp dựa trên đổi mới sáng tạo ở Việt Nam¹³. Hiện nay, tại Việt Nam, có hơn 40 trung tâm đổi mới sáng tạo và khởi nghiệp của Chính phủ và tư nhân; hơn 100 khu làm việc chung; hơn 110 quỹ đầu tư mạo hiểm hoạt động tại Việt Nam đầu tư vào

¹² <https://startup.vnexpress.net/tin-tuc/hanh-trinh-khoi-nghiep/9x-nay-y-tuong-khoi-nghiep-chi-trong-vai-phut-3702743.html>. Truy nhập 14/05/2021.

¹³ Nghị định số 13/2019/NĐ-CP về Doanh nghiệp khoa học công nghệ và Nghị định số 94/2020/NĐ-CP Quy định cơ chế, chính sách ưu đãi với Trung tâm Đổi mới sáng tạo Quốc gia

các công ty startup trong nước¹⁴. Điển hình là trong năm 2020, tổng số vốn đầu tư vào startup công nghệ Việt Nam đạt 451 triệu USD, giảm 48% so với năm 2019, Việt Nam xếp thứ 3 trong khu vực ASEAN về thu hút đầu tư mạo hiểm vào khởi nghiệp công nghệ¹⁵;

- Việt Nam là thị trường tiềm năng với dân số gần 100 triệu người, 70% dân số sử dụng điện thoại thông minh và kết nối với internet, 70% số người kết nối internet qua điện thoại thông minh và trung bình mỗi ngày dùng internet 3 giờ 18 phút qua thiết bị di động. Giá cước viễn thông rẻ, dễ tiếp cận (khoảng 260.000 VNĐ/tháng), cùng với đó là chất lượng internet ngày càng được cải thiện, hiện nay đã đạt tới 60,88 Mbps, internet được phủ sóng rộng rãi¹⁶;
- Chính phủ Việt Nam quan tâm, thúc đẩy hoạt động chuyển đổi số và thương mại điện tử. Đây là mảnh đất màu mỡ cho các doanh nghiệp khởi nghiệp trong các lĩnh vực thương mại điện tử (e-commerce), tài chính/ngân hàng (fintech), giáo dục (e-tech, chăm sóc sức khỏe (healthtech), công nghệ trí tuệ nhân tạo (AI) và dữ liệu lớn (big data).

4. Kết luận

Chính sách thúc đẩy dịch chuyển nguồn nhân lực chất lượng cao từ Thung lũng Silicon về Việt Nam đóng vai trò quan trọng thu hút các nguồn lực quốc tế nhằm phát triển hệ sinh thái đổi mới sáng tạo và khởi nghiệp dựa trên đổi mới sáng tạo của Việt Nam.

Các kỹ sư và doanh nhân người Việt ở Thung lũng Silicon là một “cầu nối” giữa Việt Nam và Hoa Kỳ, họ là một phương tiện kỳ diệu để vận chuyển các ý tưởng sáng tạo từ Thung lũng Silicon đến với Việt Nam. Có thể nói, những kỹ sư và doanh nhân này là môi trường tự nhiên nhất và là công cụ hiệu quả nhất để đưa chúng ta đến với văn hóa khởi nghiệp dựa trên đổi mới sáng tạo của Thung lũng Silicon. Hay nói đúng hơn, văn hóa đổi mới sáng tạo tại Thung lũng Silicon có tác động đáng kể đến hệ sinh thái khởi nghiệp dựa vào đổi mới sáng tạo tại Việt Nam.

Trong Diễn đàn về Khởi nghiệp của cộng đồng người Việt tại Thung lũng Silicon diễn ra tháng 12 năm 2017, một chuyên gia nghiên cứu về Thung

¹⁴ Nghị định số 38/2018/NĐ-CP và Nghị định số 31/2021/NĐ-CP cung cấp các chính sách hỗ trợ cho việc đầu tư vào startup tại Việt Nam

¹⁵ Báo cáo Đổi mới sáng tạo và Đầu tư công nghệ Việt Nam năm 2020.

¹⁶ Báo cáo Ứng dụng di động 2021.

lũng Silicon là ông Jeff Lonsdale đã phát biểu: “Tại sao khi Massachuset ra đời trước, gần Thủ đô lại đi sau và kém năng động hơn Thung lũng Silicon, không tạo nên sự thần kỳ như Thung lũng Silicon? Phải chăng vì nó gần chính quyền trung ương quá?”. Nghe như có vẻ vô lý, nhưng đó lại là sự thật. Đây cũng là vấn đề các nhà nghiên cứu và quản lý KH&CN của Việt Nam cần quan tâm, gồm: hạn chế ràng buộc về chính sách, giảm tối đa những điều cấm, trao quyền tự do cho những nhà sáng tạo công nghệ, hạn chế bảo hộ về sở hữu trí tuệ nhằm thúc đẩy quá trình tiếp thị của sản phẩm công nghệ mới.

Chính phủ cần tiếp tục hoàn thiện thể chế và chính sách phát triển một hệ sinh thái khởi nghiệp hoàn chỉnh nhằm thúc đẩy hoạt động khởi nghiệp dựa trên đổi mới sáng tạo. Bản thân dòng nhân lực khoa học và công nghệ chất lượng cao dịch chuyển từ Thung lũng Sillicon nói riêng hay Hoa Kỳ nói chung sẽ là những hạt nhân để lan tỏa văn hóa khởi nghiệp dựa trên đổi mới sáng tạo, kết hợp với chính sách khác từ trong nước, làn sóng dịch chuyển nhân lực chất lượng cao đó sẽ tiếp tục được khơi thông và mạnh mẽ hơn trong tương lai./.

Lời cảm ơn:

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn đến các đồng nghiệp tại Học Viện khoa học, công nghệ và đổi mới sáng tạo đã giúp tôi hoàn thành bài nghiên cứu này bằng các gợi ý về chính sách nhân lực khoa học và công nghệ Việt Nam, đặc biệt tôi gửi lời cảm ơn Tiến sĩ Bạch Tân Sinh, người đã có nhiều ý kiến đóng góp giúp tôi hoàn thiện bài nghiên cứu ở mức tối đa nhất.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nghị định số 13/2019/NĐ-CP ngày 01/02/2019 của Chính phủ về doanh nghiệp khoa học và công nghệ.
2. Nghị định số 94/2020/NĐ-CP ngày 21/8/2020 của Chính phủ Quy định cơ chế, chính sách ưu đãi đối với Trung tâm Đổi mới sáng tạo Quốc gia.
3. Nghị định số 38/2018/NĐ-CP ngày 11/3/2018 của Chính phủ Quy định chi tiết về đầu tư cho doanh nghiệp nhỏ và vừa khởi nghiệp sáng tạo.
4. Nghị định số 31/2021/NĐ-CP ngày 26/3/2021 của Chính phủ quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành một số điều của Luật Đầu tư.
5. Báo cáo Đổi mới sáng tạo và Đầu tư công nghệ Việt Nam năm 2020 do Trung tâm Đổi mới sáng tạo Quốc gia và Quỹ DoVenture công bố ngày 31/5/2021

6. Báo cáo Ứng dụng di động 2021 do Appota Group công bố ngày 11/5/2021
7. Đào Thanh Trường (2008). “Di động xã hội của cộng đồng khoa học”. Tạp chí Xã hội học số 3 (103) 2008
8. 2018 Silicon Valley Index. Silicon Valley Institute for Regional Studies
9. 2019 Silicon Valley Index. Silicon Valley Institute for Regional Studies
10. Silicon Valley Venture Capital Flash Report - August 2020. PitchBookNVCA 2021